

ادرار شتر

کلیدواژه: حرام، بول، شفا، درمان، ادرار شتر.

پرسش: آیا خوردن ادرار شتر که در طب سنتی خاصیت درمانی دارد، حرام است؟ (خوردن ادرار حرام است، آیا خوردن ادرار شتر هم حرام است؟ می‌گویند در طب سنتی درمان آسم می‌باشد، از طرفی به فرموده [امام صادق \(علیه السلام\)](#) «در حرام، شفا نیست»؛ حال جواب چیست؟)

پاسخ: ادرار حیواناتی که حلال‌گوشت هستند، نجس نیست. بنابراین ادرار شتر نیز پاک است. البته شاید بتوان آن را جزو [خائث](#) شمرد؛ ولی در هر صورت، خوردن [بول](#) شتر برای درمان بیماری اشکالی ندارد؛ بلکه در [روایات](#) به آن سفارش شده است؛ اما روایاتی که گفته‌اند در حرام [شفا](#) وجود ندارد، توانایی مقابله با ادله‌ای که استفاده از [حرام](#) را برای درمان جایز می‌داند، ندارند؛ از این رو به این روایات [عمل](#) نمی‌شود.

فهرست مندرجات

- ۱ - طهارت و نجاست ادرار
 - ۱.۱ - گروه اول
 - ۱.۲ - گروه دوم
- ۲ - خبث بودن یا نبودن ادرار شتر
 - ۲.۱ - حالت اول
 - ۲.۲ - حالت دوم
- ۳ - حرام بودن ادرار شتر یا فرض دوم
- ۴ - وجود شفا در حرام
- ۵ - بررسی میحث فوق از نگاه دیگر
 - ۵.۱ - اولاً
 - ۵.۲ - ثانیاً
- ۶ - روایاتی با سند صحیح
 - ۶.۱ - حدیثی از امام کاظم
 - ۶.۲ - حدیثی از امام صادق
- ۷ - روایاتی دیگر
 - ۷.۱ - اول
 - ۷.۲ - دوم
 - ۷.۲.۱ - حدیثی از امام صادق
 - ۷.۲ - سوم
 - ۷.۲.۱ - حدیثی از امام صادق
- ۸ - بانویس
- ۹ - منبع

طهارت و نجاست ادرار

در مسئله طهارت و نجاست ادرار، [حیوانات](#) به دو دسته تقسیم می‌شوند:

← گروه اول

حیوانات حرام گوشت که ادرار و دیگر فضولات آنها نجس است. البته درباره پرندگان حرام گوشت اختلاف نظر وجود دارد.

← گروه دوم

حیوانات حلال‌گوشت که ادرار و مدفوع آنها نجس نیست.

^[1] طباطبایی یزدی، سید محمد کاظم، العروة الوثقی، ج ۱، ص ۱۱۶، بیروت، مؤسسه اعلمی، چاپ دوم، ۱۴۰۹ق.

← حالت اول

شتر از گروه دوم بوده؛ از این رو ادرار و مدفوع آن پاک است، و اگر آنها را از خبائث (غذاهای چندش‌آور) ندانیم، **حکم** اولیه آن است که خوردنشان نیز حرام نباشد. در این صورت با برخی روایات که می‌گوید: «شفایی در حرام وجود ندارد»، [\[۱\] ابن ابی‌جمهور، مجد بن زین الدین، عوالی اللئالی العزیزه، عراقی، محتبی، ج ۲، ص ۳۳۳، دار السید الشهداء، قم، چاپ اول، ۱۴۰۵ ق.](#) منافات نخواهد داشت؛ لذا چه در حالت عادی و چه برای درمان، استفاده از آن حرام نخواهد بود.

← حالت دوم

اما اگر ادرار شتر را از خبائث (خبائث جمع خبیث است. در تعریف **خبیث** چنین گفته شد: هر چیزی که طبع بیشتر شهرنشینان از آن نفرت داشته باشد. برخی دیگر بدون در نظر گرفتن مکان و زمان در تعریف خبیث گفته‌اند؛ هر چه که **انسان** در **ذات** و طبع سالم خود از آن متنفر باشد، خبیث است مانند مدفوع انسان.) [\[۲\] جمعی از پژوهشگران زیر نظر شاه‌رودی، سید محمود، فرهنگ فقه مطابق نظر اهل بیت \(ع\)، ج ۲، ص ۴۳۲، قم، مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت \(ع\)، چاپ اول، ۱۴۲۶ ق.](#) دانسته و به دلیل حرمت خوردن و نوشیدن خبائث [\[۳\] خمینی، سید روح‌الله، توضیح المسائل \(محتبی\)، محقق، بنی‌هاشمی خمینی، سید مجد حسین، ج ۲، ص ۵۹۸ - ۵۹۹، قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ هشتم، ۱۴۳۴ ق.](#) قائل به حرمت ادرار شتر شویم، شاید موضوع متفاوت باشد.

حرام بودن ادرار شتر با فرض دوم

در این فرض، خوردن آن در حالت عادی مطمئناً حرام خواهد بود؛ اما برای درمان ایرادی نخواهد داشت؛ زیرا فقها استفاده از هر خوردنی حرام که علاج و درمان بیمار به صورت انحصاری متوقف بر آن باشد را جایز دانسته‌اند؛ [\[۵\] نجفی، مجد حسین، جواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام، ج ۲۶، ص ۴۲۴، بیروت، دار احیاء التراث العربی، چاپ هفتم، بی‌تا.](#) زیرا فرد بیماری که تنها راه شفایش استفاده از خوردنی حرام باشد، **مضطر** و ناچار محسوب شده و چنین شخصی می‌تواند به مقدار رفع ضرورت از حرام استفاده کند. [\[۶\] نجفی، مجد حسین، جواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام، ج ۲۶، ص ۴۲۷، بیروت، دار احیاء التراث العربی، چاپ هفتم، بی‌تا.](#) مستند این حکم، عموم آیه‌ای است که وجود حرج و سختی را نفی نموده [\[۷\] حج/سوره ۲۲، آیه ۷۸.](#) و دلیل دیگر، روایاتی است که نفی ضرر می‌کنند. [\[۸\] شیخ حر عاملی، مجد بن حسن، وسائل الشیعه، ج ۲۶، ص ۱۴، قم، مؤسسه آل‌البیت \(ع\)، چاپ اول، ۱۴۰۹ ق.](#)

هم‌چنین آیه‌ای که **مسلمانان** را از وقوع در هلاکت نهی کرده، مستندی دیگر برای این حکم است. [\[۹\] بقره/سوره ۲، آیه ۱۹۵.](#) علمای علم فقه، این عمومات را مقدم بر روایات نفی ضرر کرده‌اند.

وجود شفا در حرام

اما در پاسخ به این پرسش که با روایاتی که وجود شفا را در حرام نفی می‌کنند، چه خواهید کرد؟ جواب آن است که این روایات صلاحیت مقابله با ادله و روایاتی را ندارد که درمان با حرام را جایز می‌دانند. [\[۱۰\] حائری طباطبایی، سید محمد مجاهد، کتاب المناهل، ص ۶۶۹، قم، مؤسسه آل‌البیت \(ع\)، چاپ اول، بی‌تا.](#)

بررسی مبحث فوق از نگاهی دیگر

با توجه به آنچه گفته شد، با نگاهی دیگر این موضوع را مرور می‌کنیم.

← اولاً

خبائث و چندش‌آور بودن خوراکی‌ها، در جوامع مختلف متفاوت است. در برخی کشورها، غذاهایی رواج دارد که مردم کشورهای دیگر از خوردنشان متنفر هستند. درباره بول شتر نیز برخی گفته‌اند: «ادرار شتر، نزد عرب خبائث ندارد».

[۱۱] نجفی، مجدحسین، *حواهر الکلام فی شرح شریع الاسلام*، ج ۲۲، ص ۲۲، بیروت، دار احیاء التراث العربی، چاپ هفتم، بی تا. که در این صورت منعی برای استفاده از آن - دست کم برای اعراب آن زمان - وجود ندارد.

← **ثانیاً**

روایاتی که خوردنی‌های حرام را فاقد هر نوع اثر درمانی می‌دانند، یا بی‌سند بوده و یا سندشان ضعیف است. به عنوان نمونه، روایتی که از **حضرت علی (علیه‌السلام)** در باب خوردن مارماهی برای درمان نقل شده است: «خداوند **شفا** از بیماری را در چیزی که حرام کرده است، قرار نمی‌دهد»، [۱۲] **سعيد بن هبة الله، قطب الدين راوندی، الخرائج و الجرائح**، ج ۱، ص ۱۹۱، قم، مؤسسه الامام المهدی، چاپ اول، ۱۴۰۹ق. روایتی فاقد سند است.

روایاتی با سند صحیح

در مقابل، روایاتی با سند صحیح این‌گونه نقل شده است:

← **حدیثی از امام کاظم**

امام کاظم (علیه‌السلام) فرمودند: «ادرار شتر بهتر از شیر آن است...». [۱۳] **کلینی، مجد بن یعقوب، الکافی، محقق، غفاری علی‌اکبر، آخوندی، مجد، ج ۶، ص ۳۳۸، تهران، دارالکتب الاسلامیة، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ق.**

← **حدیثی از امام صادق**

امام صادق (علیه‌السلام) فرمودند: «خوردن ادرار **گاو**، شتر و گوسفند برای **درمان** بیماری، اشکالی ندارد». [۱۴] **طوسی، مجد بن حسن، تهذیب الاحکام، ج ۱، ص ۲۸۴، تهران، دارالکتب الاسلامیة، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ق.** بلکه خود ایشان این نوع درمان را به کسی که دچار ورم شدید بود، تجویز می‌کرد. [۱۵] **ابن بسطام، عبدالله و حسین، طب الاثمه، محقق، مصحح، خرسان، مجد مهدی، ص ۱۰۳، قم، دارالشریف الرضی، چاپ دوم، ۱۴۱۱ق.**

روایاتی دیگر

← **اول**

در باب‌هایی دیگر نیز اجازه خوردن اشیای حرامی همچون خاک ارمنی [۱۶] **شیخ حر عاملی، مجد بن حسن، وسائل الشیعه، ج ۲۴، ص ۲۲۰، قم، مؤسسه آل‌البیت (ع)، چاپ اول، ۱۴۰۹ق.** داده شده است که می‌توانند قرائن خوبی برای اثبات این مطلب باشند.

← **دوم**

در همین راستا، می‌توان برخی روایاتی که به طور مطلق وجود شفا در حرام را نفی می‌کند، اشاره به **مشروبات** حرام دانست و حمل بر **روایات** تحریم مسکرات نمود؛ چراکه درباره این نوع نوشیدنی‌ها چنین تعبیری وارد شده است:

← **حدیثی از امام صادق**

امام جعفر صادق (علیه‌السلام) در جواب کسی که پرسیده بود، آیا می‌شود مقدار کمی «نبیذ» برای درمان استفاده کرد، حضرت فرمودند: «خداوند در چیزهایی را که حرام کرده، شفا و درمان قرار نداده است». [۱۷] **کلینی، مجد بن یعقوب، الکافی، محقق، غفاری علی‌اکبر، آخوندی، مجد، ج ۶، ص ۴۱۳، تهران، دارالکتب الاسلامیة، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ق.**

← **سوم**

یا آن‌که برخی از روایات مانع را می‌توان مربوط به شرایطی دانست که داروی حلال و یا راه حلالی برای درمان وجود داشته باشد؛ چراکه

برخی از نهی‌های مذکور، از همین باب است. در این زمینه نقل شده است:

← حدیثی از امام صادق

امام صادق (علیه‌السلام) شخصی را از خوردن بول که توسط پزشکان برایش تجویز شده نهی می‌کند و می‌فرماید: «اگر مضطر باشد و دواى دیگری وجود نداشته باشد، می‌تواند بنوشد».

اینابن‌بسطام، عبدالله و حسین، طب الائمه، محقق، مصحح، خراسان، مجد مهدی، ص ۶۱، قم، دارالشریف الرضی، چاپ دوم، ۱۴۱۱ق.

پانویس

۱. طباطبایی یزدی، سید مجد کاظم، العروة الوثقی، ج ۱، ص ۱۱۶، بیروت، مؤسسه اعلمی، چاپ دوم، ۱۴۰۹ق.
۲. ابن‌ابی‌جمهور، مجد بن زین‌الدین، عوالی اللئالی العزیزیه، عراقی، محتبی، ج ۲، ص ۲۳۲، دار السید الشهداء، قم، چاپ اول، ۱۴۰۵ق.
۳. جمعی از پژوهشگران زیر نظر شاه‌رودی، سید محمود، فرهنگ فقه مطابق نظر اهل بیت (ع)، ج ۲، ص ۴۳۲، قم، مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت (ع)، چاپ اول، ۱۴۲۶ق.
۴. خمینی، سید روح‌الله، توضیح المسائل (محتبی)، محقق، بنی‌هاشمی خمینی، سید مجد حسین، ج ۲، ص ۵۹۸ - ۵۹۹، قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ هشتم، ۱۴۲۴ق.
۵. نجفی، مجد حسین، حواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام، ج ۲۶، ص ۴۲۲، بیروت، دار احیاء التراث العربی، چاپ هفتم، بی‌تا.
۶. نجفی، مجد حسین، حواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام، ج ۲۶، ص ۴۲۷، بیروت، دار احیاء التراث العربی، چاپ هفتم، بی‌تا.
۷. حج/سوره ۲۲، آیه ۷۸.
۸. شیخ حر عاملی، مجد بن حسین، وسائل الشیعه، ج ۲۶، ص ۱۴، قم، مؤسسه آل‌البیت (ع)، چاپ اول، ۱۴۰۹ق.
۹. بقره/سوره ۲، آیه ۱۹۵.
۱۰. حائری طباطبایی، سید مجد مجاهد، کتاب المناهل، ص ۶۶۹، قم، مؤسسه آل‌البیت (ع)، چاپ اول، بی‌تا.
۱۱. نجفی، مجد حسین، حواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام، ج ۲۲، ص ۲۲، بیروت، دار احیاء التراث العربی، چاپ هفتم، بی‌تا.
۱۲. سعید بن هبة الله، قطب‌الدین راوندی، الخرائج و الجرائح، ج ۱، ص ۱۹۱، قم، مؤسسه الامام المهدی، چاپ اول، ۱۴۰۹ق.
۱۳. کلینی، مجد بن یعقوب، الکافی، محقق، غفاری علی‌اکبر، آخوندی، مجد، ج ۶، ص ۳۲۸، تهران، دارالکتب الإسلامیه، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ق.
۱۴. طوسی، مجد بن حسین، تهذیب الاحکام، ج ۱، ص ۲۸۴، تهران، دارالکتب الإسلامیه، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ق.
۱۵. اینابن‌بسطام، عبدالله و حسین، طب الائمه، محقق، مصحح، خراسان، مجد مهدی، ص ۱۰۲، قم، دارالشریف الرضی، چاپ دوم، ۱۴۱۱ق.
۱۶. شیخ حر عاملی، مجد بن حسین، وسائل الشیعه، ج ۲۴، ص ۲۳۰، قم، مؤسسه آل‌البیت (ع)، چاپ اول، ۱۴۰۹ق.
۱۷. کلینی، مجد بن یعقوب، الکافی، محقق، غفاری علی‌اکبر، آخوندی، مجد، ج ۶، ص ۴۱۲، تهران، دارالکتب الإسلامیه، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ق.
۱۸. اینابن‌بسطام، عبدالله و حسین، طب الائمه، محقق، مصحح، خراسان، مجد مهدی، ص ۶۱، قم، دارالشریف الرضی، چاپ دوم، ۱۴۱۱ق.

منبع

بانگاه اسلام کوئست، برگرفته از مقاله «ادرار شتر، تاریخ بازیابی ۱۳۹۵/۱/۱۶».